

**Szkoła Podstawowa
im. Papieża Jana Pawła II
ul. Szkolna 13
22-510 Uchanie**

**Kpr. Stanisław Basaj
„Historia mojej małej Ojczyzny.
Wspomnienia o żołnierzach SZP-ZWZ–AK
Inspektoratu Zamość oraz ich powojenne losy” .**

Patrycja Rosińska kl. VI

Uchanie 2025

Część hymnu Batalionów Chłopskich

Nasz pierwszy batalion na przedzie,
kompania morowców BCh.
głos ziemi do boju nas wiedzie,
bojową pobudkę nam gra.

Idziemy, jak pęd przeznaczenia,
głos ziemi pobudkę nam gra,
idziemy na rozkaz sumienia,
żelazne kompanie BCh.

Moja praca będzie dotyczyła płk Stanisława Basaja ps. „RYŚ” który na stałe zapisał się w historii regionu hrubieszowskiego. Na początku chciałam przybliżyć organizacje wojskowe do których należał mój bohater. Ponadto w dalszej części pracy przedstawię fotografie miejsc związanych z historią bohatera mojej pracy.

Pierwszą organizacją jest Związek Walki Zbrojnej. Związek Walki Zbrojnej był organizacją konspiracyjną powołaną do życia przez Naczelnego Wodza generała Władysława Sikorskiego, podporządkowaną Polskiemu Rządowi na Uchodźstwie. Miał on zastąpić utworzoną 27 września 1939 r. Służbę Zwycięstwu Polski. Komendantem Głównym ZWZ mianowano przebywającego we Francji gen. Kazimierza Sosnkowskiego, pseudonim Józef Godzięba. Decyzja została podjęta w związku z nową koncepcją organizacji polskiego ruchu oporu, promowaną przez Naczelnego Wodza. Opowiadał się on za całkowitym rozdzieleniem struktur cywilnych i wojskowych. Nowa organizacja, działająca na terenach okupacji niemieckiej, sowieckiej oraz terytorium włączonym do III Rzeszy, przejęła część siatki konspiracyjnej oraz kadr Służby Zwycięstwu Polski. Jej głównym celem miało być wywalczenie dla Polski niepodległości. Bieżące zadania to: informowanie społeczeństwa o sytuacji militarnej i politycznej, podtrzymywanie nastrojów patriotycznych Polaków, stosowanie represji wobec kolaborantów, szkolenie kadr wojskowych, gromadzenie środków bojowych oraz podjęcie przygotowań do rozpoczęcia powstania zbrojnego w sprzyjającej temu sytuacji militarnej. Wobec klęski Francji w czerwcu 1940 r. polskie władze na wychodźstwie ewakuowane zostały do Wielkiej Brytanii, co utrudniło kontakt z krajem, a tym samym

kierowaniem ruchem oporu. Dlatego 18 czerwca 1940 r. gen. Stefan Rowecki „Grot”, który przebywał w okupowanym kraju, został mianowanym Komendantem Głównym ZWZ. 14 lutego 1942 r. Związek Walki Zbrojnej został przemianowany na Armię Krajową, która stała się najliczniejszą polską organizacją konspiracyjną w czasie II wojny światowej.¹ Kolejną organizacją były Bataliony Chłopskie (BCh) – konspiracyjna organizacja zbrojna polskiego ruchu ludowego licząca około 170 tys. ludzi. Działająca w czasie II wojny światowej na terenie Generalnego Gubernatorstwa i w Wielkopolsce w celu obrony wsi polskiej przed terrorem niemieckim i eksploatacją gospodarczą. Po Armii Krajowej była to największa polska podziemna formacja zbrojna; posiadała 70 oddziałów partyzanckich i około 400 oddziałów specjalnych prowadzących akcje sabotażowe i bojowe, a jej straty (do rozwiązania w marcu 1945) wynosiły około 7000 żołnierzy. Służyli w niej głównie członkowie Stronnictwa Ludowego, Związku Młodzieży Wiejskiej RP Wici oraz niezrzeszeni mieszkańcy wsi²

Stanisław Basaj ps. „Kraska”, „Ryś” ur. 24 listopada 1917 w Polanach (okolice Tokaruszczyzny), zm. 25 marca 1945 w Kryłowie. Był organizatorem i dowódcą największego oddziału partyzanckiego Batalionów Chłopskich, który walczył na Zamojszczyźnie z Niemcami i Ukraińską Powstańczą Armią. Pochodził z rodziny chłopskiej. Urodził się miejscowości Polana w powiecie tomaszowskim. Przed wybuchem drugiej wojny światowej działał w Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”. Podczas kampanii wrześniowej w stopniu kaprała uczestniczył w walkach toczonych przez 2. pułk strzelców konnych Wołyńskiej Brygady Kawalerii. Walczył m.in. w słynnej bitwie pod Mokrą. Po klęsce wrześniowej Basaj dowodził jednym z pierwszych oddziałów partyzantki powrześniowej, który stoczył kilka potyczek z Niemcami od listopada 1939 do stycznia 1940 roku. Na początku 1940 roku wstąpił do Związku Walki Zbrojnej i stał się aktywnym organizatorem konspiracji niepodległościowej w powiecie hrubieszowskim. Wkrótce jednak przeszedł do Batalionów Chłopskich (w latach 1940-1941 Chłopskiej Straży). Wiosną 1942 roku „Ryś” utworzył Oddział Specjalny BCh do obrony ludności polskiej na Zamojszczyźnie przed poborem tzw. kontyngentów oraz działaniami żandarmerii niemieckiej i licznej na tym terenie policji ukraińskiej. W drugiej połowie 1942 roku oddział ten stoczył cztery duże i zwycięskie potyczki z żandarmerią niemiecką (pod Kryłowem,

---

¹ <https://bohdanpietka.wordpress.com/2019/01/27/czym-zawinil-stanislaw-basaj-rys/>

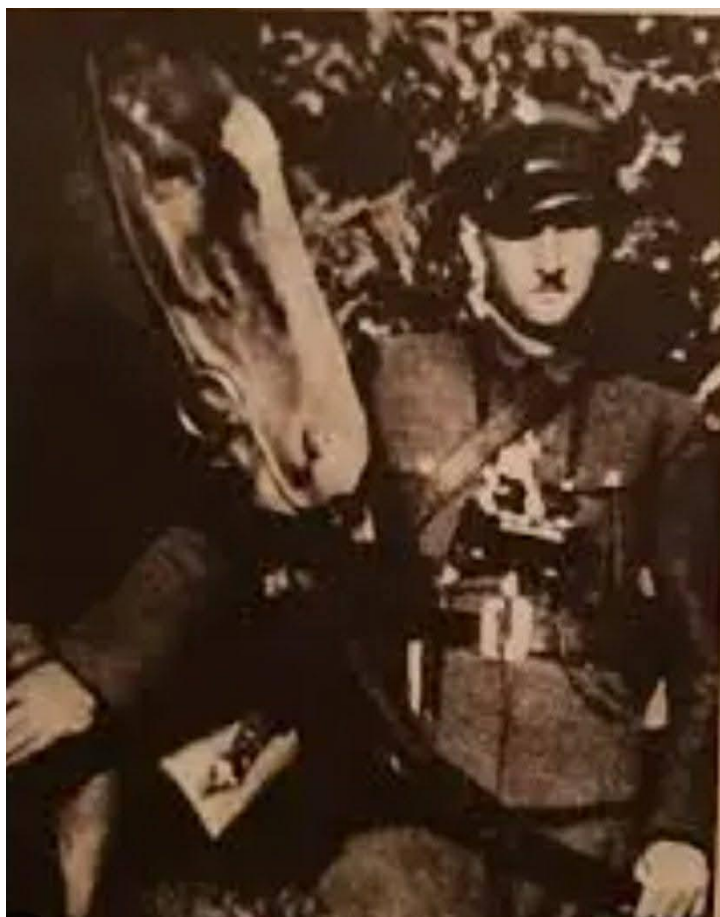
² https://pl.wikipedia.org/wiki/Bataliony_Ch%C5%82opskie

Mirczem, Poturzynem i Kosmowem w powiatach hrubieszowskim i tomaszowskim). Już wtedy okupacyjne władze niemieckie wyznaczyły dużą nagrodę za schwytanie lub zabicie Basaja.

Zdjęcie 1 Pluton dowodzenia Kwatery Głównej batalionu „Rysia”.

28 listopada 1942 roku rozpoczęła się na Zamojszczyźnie wielka niemiecka akcja wysiedleńcza, będąca wstępem do realizacji Generalnego Planu Wschodniego. Zamojszczyzna miała zostać oczyszczona z ludności polskiej i stać się pierwszym niemieckim obszarem osadniczym w Generalnym Gubernatorstwie. Brutalność i bestialstwo akcji wysiedleńczej nie miały precedensu w historii Europy. Niepodległych i opornych Niemcy mordowali na miejscu. Resztę czekały obozy przesiedleńcze i koncentracyjne, w najlepszym wypadku wywóz na roboty do Rzeszy. Dzieci oddzielano od rodzin – wiele z nich trafiło do ośrodków germanizacyjnych. Na miejsce wysiedlonych Polaków sprowadzano Niemców z Rzeszy, Besarabii, Rumunii i okupowanych obszarów ZSRR. Specjalną taktykę podkomendni Heinricha Himmlera zastosowali wobec miejscowych Ukraińców, których osiedlano na obrzeżach niemieckiego pasa osiedleńczego, by chronili Niemców przed atakami polskiej konspiracji.

Zdjęcie 2 Zdjęcie Stanisława Basaja

Jako jeden z pierwszych w obronie wysiedlanej i eksterminowanej ludności polskiej Zamojszczyzny wystąpił Stanisław Basaj. Przekształcił on swój Oddział Specjalny w silny i liczny oddział partyzancki, który otrzymał nazwę 1. batalionu BCh (wiosną 1944 roku liczył około 800 żołnierzy). 15 stycznia 1943 roku oddział Basaja stoczył w Tuchaniach pod Dubienką jedną z pierwszych walk w obronie ludności polskiej na Zamojszczyźnie (pierwszą stoczyli partyzanci BCh i partyzanci radzieccy, dowodzeni przez Jerzego Mara-Mejjera, 30 grudnia 1942 roku pod Wojdą). Przeciwnikami oddziału „Rysia” były żandarmeria niemiecka i policja ukraińska, którym zadał poważne straty. W ten sposób rozpoczęły się regularne walki partyzanckie, które zmusiły Niemców w połowie 1943 roku do ostatecznego zaniechania akcji wysiedleńczej na Zamojszczyźnie. Walki te nazwano później „powstaniem zamojskim”.

*Zdjęcie 2 Komenda Obwodu Batalionów Chłopskich jako drugi od lewej siedzi Kazimierz Lancmański "Żuraw" trzeci Stanisław Basaj „Rys”, czwarty Bronisław Sowiński „Stepkowski”.
Stoi trzeci od prawej Aleksy Nowak „Gleba”, z-ca komendanta BCH*

W ramach „powstania zamojskiego” oddział Basaja toczył dalej zwycięskie boje z żandarmerią niemiecką, policją ukraińską i Kozakami w służbie niemieckiej pod Józefowem, Bokinią, Wysokim, Kryłowem i Małkowem. 15 i 17 marca 1943 roku oddział „Rysia” zlikwidował posterunki policji ukraińskiej (złożonej z nacjonalistów ukraińskich) w Modryniu i Łaskowie w powiecie hrubieszowskim. Następnego dnia partyzanci „Rysia” weszli w pierwszy kontakt bojowy z Ukraińską Powstańczą Armią. Stało się to we wsi Górka. W pościgu za uchodzącymi upowcami podkomendni „Rysia” rozbili niemiecką kolumnę samochodową i zniszczyli dwa działa. 20 marca 1943 roku 1. batalion BCh wyparł oddział UPA ze wsi Modryń w powiecie hrubieszowskim. Upowcy przybyli tam, żeby wymordować ludność polską. Natomiast 3 kwietnia 1943 roku podkomendni Basaja rozbili oddział UPA w miejscowości Prehoryłe w powiecie hrubieszowskim. W tym czasie nacjonaści ukraińscy dopiero zaczęli ludobójstwo na ludności polskiej na sąsiednim Wołyniu a w tym samym czasie bandy UPA były już na Zamojszczyźnie, w powiecie hrubieszowskim. I to jeszcze w porozumieniu z Niemcami. To było na rok przed domniemanymi zbrodniami Basaja na „ukraińskiej ludności cywilnej”. Wiosną i latem 1943 roku 1. batalion BCh toczył dalej walki z siłami niemieckimi i ukraińskimi w powiecie hrubieszowskim. Walki w obronie Polaków. 15 sierpnia 1943 roku trzy plutony z batalionu „Rysia” stoczyły zwycięską walkę pod wsią Mieniany a ich przeciwnikiem była policja ukraińska i świeżo sformowane pododdziały 14.

Dywizji Grenadierów Waffen-SS „Galizien-Hałyczyna”, czyli 1. ukraińskiej dywizji Waffen-SS. 15 września 1943 roku batalion „Rysia” po raz pierwszy uderzył na bazę UPA w Sahryniu. Był to atak nieudany – jedna z nielicznych przegranych walk tego batalionu. 22 października 1943 roku oddział Basaja po raz drugi uratował przed zagładą polską wieś Górka, rozbijając tam oddział UPA, który przybył wraz z żandarmerią niemiecką w celu dokonania pacyfikacji. Przyszedł rok 1944, kiedy ludzie Basaja mieli dokonać wspomnianych przez Obywateli RP zbrodni na „ukraińskiej ludności cywilnej”. Zakończyło się już wtedy ludobójstwo nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia. Trwało ludobójstwo ukraińskie na Polakach w Małopolsce Wschodniej. Nacjonaści ukraińscy postanowili objąć akcją ludobójczą także Zamojszczyznę, uważaną przez nich za ziemię rdzennie ukraińską. Stanisława Basaj oraz inni dowódcy BCh i AK po obronieniu Zamojszczyzny przed niemiecką akcją wysiedleńczo-eksterminacyjną obronili ją też przed zagładą z rąk nacjonalistów ukraińskich. Nie dopuścili do powtórzenia się Wołynia na Zamojszczyźnie.

29 stycznia 1944 roku dwie kompanie 14. Dywizji Grenadierów Waffen-SS (1. ukraińskiej), zaatakowały wsie Górka, Małków i Zabłocie, gdzie na kwaterach przebywali partyzanci AK i BCh. Atak został odparty. Tak rozpoczęła się regularna wojna polsko-ukraińska w powiecie hrubieszowskim. Celem wspomaganego przez Niemców ataku nacjonalistów na Zamojszczyznę zimą i wiosną 1944 roku było osiągnięcie tego, co nie udało się Niemcom w ramach akcji wysiedleńczej – zagłada tamtejszych Polaków.

o przeniesieniu działań antypolskich na zachód od Bugu i Sanu. Na Zamojszczyznę wtargnęło zgrupowanie UPA Myrosława Onyszkewycza „Oresta”, a na ziemię lubaczowską zgrupowanie UPA pod dowództwem Iwana Szpontaka „Żeleźniaka”. Wspierali ich ukraińscy esesmani z 14. Dywizji Grenadierów Waffen-SS (1. ukraińskiej) oraz bojówkarze Ukraińskiej Samoobrony Narodowej. Podkomendni Onyszkewycza wymordowali m.in. polskie wsie Podlodów, Posadów i Tarnoszyn w powiecie tomaszowskim.

Rozpoczął się drugi Wołyń. Tym razem na Zamojszczyźnie. 8 marca 1944 roku policja ukraińska, esesmani z dywizji „Galizien” i bojówki USN napadły na polskich mieszkańców wsi Prehoryłe. Podkomendni Basaja i akowcy odparli napastników. Jednak następnego dnia siły ukraińskie powróciły do Prehoryłego, wymordowały polskich mieszkańców i całkowicie spaliły zniszczoną już poważnie podczas poprzednich walk wieś. Taka była bezpośrednia geneza tego, co stało się 10 marca 1944 roku w Sahryniu. Była to polska kontrofensywa, która miała na celu likwidację baz UPA, USN, policji ukraińskiej i 14. Dywizji Grenadierów Waffen-SS (1. ukraińskiej) w takich miejscowościach jak Łasków, Miętkie, Sahryń, Terebiń i Turkowice. Spowodowało to niemiecko-ukraińską kontrakcję, która została odparta. Następnie siły polskie przystąpiły do likwidacji baz nacjonalistów ukraińskich w miejscowościach Cichobórz, Kosmów, Kozodawy, Mieniany, Modryń, Modryniec i Masłomęcz. Atakiem na Sahryń w dniu 10 marca 1944 roku dowodził oficer AK, kpt. Zenon Jachymek (1912-1986). Po wojnie uczestnik podziemia antykomunistycznego, represjonowany przez UB i skazany na karę śmierci (zamienioną na 15 lat więzienia). Według Grzegorza Motyki miał on wydać rozkaz oszczędzania cywilnej ludności ukraińskiej, który jednak nie był respektowany przez jego podkomendnych. Natomiast Andrzej Leon Sowa i wspomniany Mariusz Zajączkowski uważają, że dowództwo polskie postanowiło w Sahryniu zaatakować cywilnych Ukraińców, a brutalność ataku miała podziać odstraszać na nacjonalistów ukraińskich i zniechęcić ich do dokonywania dalszych mordów na Polakach. Po wyzwoleniu Zamojszczyzny spod okupacji niemieckiej latem 1944 roku wciąż była ona obiektem ataków UPA. Stanisław Basaj chciał nadal bronić swojej ziemi i jej mieszkańców przed nacjonalistami ukraińskimi. Dlatego wstąpił do Milicji Obywatelskiej. Nie był to wybór rzadki w wypadku żołnierzy podziemia niepodległościowego, którzy zostali postawieni w takiej sytuacji. Wielu z nich wstąpiło wtedy do MO, KBW i Wojska Polskiego, żeby móc bronić swojej ziemi przed zagrożeniem ukraińskim. Na przełomie zimy i wiosny 1945 roku ziemia hrubieszowska i tomaszowska stały się celem nowej ofensywy UPA. W Niedzielę Palmową 25 marca 1945 roku do Kryłowa w powiecie hrubieszowskim wkroczył oddział UPA pod dowództwem Marijana Łukaszewycza „Jahody”. Upowcy byli przebrani w mundury

radzieckie i udawali, że eskortują zatrzymanego. W tak zorganizowaną zasadzkę wpadła miejscowa załoga MO. Ujętemu podstępem Stanisławowi Basajowi upowcy zabrali płaszcz i buty, a następnie znęcali się nad nim. Na miejscu zamordowali 17 funkcjonariuszy MO i 28 cywilnych mieszkańców Kryłowa. Była to tzw. Krwawa Niedziela w Kryłowie. Potem upowcy sprowadzili kilka furmanek, powożonych pod przymusem przez polskich gospodarzy, i załadowali na nie aresztowanych. W okolicach Dołhobyczowa, około 7 km od Kryłowa, upowcy zastrzelili furmanów (jeden ranny przeżył) i odjechali w nieznanym kierunku. Później ustalono, że mjr Stanisław Basaj był przez pewien czas przez nich więziony i torturowany.

Zdjęcie 4 Budynek Milicji Obywatelskiej w którym został pojmany Stanisław Basaj oraz zostało zamordowanych 17 funkcjonariuszy MO oraz 28 cywili . Wygląd budynku na dzień dzisiejszy.

Pułkownik Zbigniew Ziembikiewicz, żołnierz "Rysia", w książce "W partyzantce u Rysia" tak to opisał: "Zbito go do nieprzytomności i związanego sznurami przewieziono

do zamieszkałej w większości przez nacjonalistów ukraińskich miejscowości Szychowice. Tam w asyście wiwatującego tłumu upowców, podczas mszy polowej odprawionej przez popa, został żywcem zmiądzony w gospodarskim kieracie obracanym przez parę koni". Miejsce pochówku jest do dzisiaj nieznanne.

Obrońcę Zamojszczyzny, odznaczonego pośmiertnie Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari, upamiętniono tylko nazwą ulicy i osiedla w Hrubieszowie oraz zlikwidowanej już szkoły podstawowej w Małkowie. Upamiętniono go też na pomniku ofiar Krwawej Niedzieli w Kryłowie, który został odsłonięty 25 marca 2010 roku. Są jeszcze dzisiaj takie środowiska, które boli nawet to skromne upamiętnienie i które chciałyby nadal kontynuować walkę ze Stanisławem Basajem.

Podczas zbierania materiałów do mojej pracy odwiedziłam miejsca związane ze szlakiem bojowym Stanisława Basaja ps „Ryś” . Poniżej przedstawię fotografie upamiętniające mojego bohatera .

Zdjęcie 5 Tablica umiejscowiona na dawnym budynku Szkoły Podstawowej w Małkowie.

Zdjęcie 6 Tablica pamiątkowa w m. Małków informują iż w dniu 14.02.1944 na polach Zabłocia-Górki partyzancki oddział „Rysia” stoczył całodzienną bitwę z przeważającymi siłami SS i Żandarmerii Niemieckiej

Zdjęcie 7 Tablica pamiątkowa płk Stanisława Basaja w kościele parafialnym pw. Najświętszej Maryi Panny w Kryłowie odsłonięta w 1992 r.

Zdjęcie 8 Pomnik w Krylowie odrestaurowany w 2005r. o osobach które zginęły 25.03.1945r. z rąk sotni UPA w tym Stanisław Basaj – RYŚ

Zdjęcie 9 Mural Stanisława Basaja „Rysia” oraz Henryka Dobrzańskiego „Hubala” na budynku szkoły podstawowej nr. 2 im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Hrubieszowie .

Od drugiej wojny światowej minęło już ponad 70 lat. Wielu zdążyło zapomnieć lub nie wie kto i po co tę wojnę wywołał i o co się ona toczyła. Wielu chce przepisywać jej historię, czyniąc z ludobójców i kolaborantów hitlerowskich niewinne ofiary, a z tych, którzy ich pokonali zbrodniarzy. Czynią tak przede wszystkim epigoni nacjonalizmu ukraińskiego oraz ich różni poplecznicy.³ Rys jest przykładem żołnierza, który podobnie jak Hubal nigdy nie złożył broni. Genialny taktyk prowadzący skuteczną walkę z okupantem, od agresji Niemiec na Polskę, do praktycznie ostatnich dni działań wojennych na terenie Zamojszczyzny. Uosobienie wszelkich cnót żołnierskich takich jak: poświęcenie, niezłomność, wierność, profesjonalizm. Bohater, którego dokonania znacznie wykraczają poza wymiar lokalny. Dalej nie wiadomo, gdzie został zamordowany i gdzie leżą szczątki Stanisława Basaja ps. „Rys”. Córka legendarnego dowódcy Batalionów Chłopskich, który aktywnie walczył z bandami Ukraińskiej Powstańczej Armii i ochraniał przed nimi polskie wsie na ziemi hrubieszowskiej, czeka na rozwiązanie tej zagadki już 80 lat. W wywiadzie dla Tygodnika Zamojskiego mówi Pani Kamila Bogowska, z domu Basaj, córka legendarnego „Rysia”: – Boli, bo do tej pory nie wiadomo, gdzie leżą szczątki tatusia, całe życie mi go brakowało. Chciałabym go godnie pochować, żeby obok mamusi spoczęły jego szczątki. Mama pani Kamili pochowana jest na sandomierskim cmentarzu. W grobowcu jest wolne miejsce dla jej męża. Pani Kamila ostatni raz widziała ojca 24 marca 1945 r., a więc dwa tygodnie po swoich czwartych urodzinach. – Pożegnał się z nami i pojechał – wspomina.⁴

---

³ <https://bohdanpietka.wordpress.com/2019/01/27/czym-zawinil-stanislaw-basaj-rys/>

⁴ <https://www.kronikatygodnia.pl/artukul/39679,historia-na-tropie-stanislaw-basaja-rysia-czy-zagadka-zostanie-rozwiazana>

Zdjęcie 10 Stanisław Basaj z córką Kamilą

Do tej pory nie udało się ustalić, jak zginął legendarny dowódca Batalionów Chłopskich i gdzie leżą jego szczątki. Tropy prowadziły do Lisek Waręskich. Lubelski oddział IPN sprawdza każdy sygnał. Ostatni prowadził do lasu pod miejscowością Zaręka (gm. Dołhobyczów). Kilka lat temu z Instytutem Pamięci Narodowej w Lublinie skontaktował się starszy mężczyzna który przekazał .

– Byłem tu w 1986 r. i wtedy jeden z miejscowych Ukraińców chciał mi pokazać dokładnie to miejsce, ale drugi Ukrainiec złapał go za ramię i zakazał jednak dowiedziałem się, że miejsce, gdzie zakopano „Rysia” jest zaznaczone znakiem krzyża naciętego na dębie od strony północnej. Po długich poszukiwaniach znaleźliśmy drzewo z dość wysoko umieszczonym nacięciem. Przeprowadzone czynności nie dały zamierzonego efektu, a to oznacza, że wciąż nie wiadomo, gdzie leżą kości legendarnego dowódcy BCh.

Na koniec przedstawię wiersz pt. Wspomnienie o bohaterze Basaju – wiersz napisany przez Danutę Ślęzak (1938-2023) z Mircza z okazji 70. Rocznicy „krwawej niedzieli”

Przypomnę tu dzisiaj o wielkim człowieku.
Pragnął wolnej Polski, żyć w niej nie doczekał.
Nie śpiewają o nim pieśni, ni kantaty,
A najbardziej przecież on zasłużył na to.
Walczył o tę ziemię nad Bugiem z zapalem,
Gdzie butny najeźdźca chciał pozostać panem.
Drogi mu był każdy polskiej chaty próg,
Bronił, by nie deptał go przeklęty wróg.
Zamęczyli go nacjonałiści spod znaku trójzuba,
Bo wiedzieli, że już dla nich przychodzi zguba.
Szukali go wszędzie w dzień w nocy i o każdej godzinie.
W tak podstępny sposób nikt nie wierzył, że zginie.
Pragnęli na nim zemsty, bo zawsze zadawał im ciosy,
A teraz gdzieś nad jego kośćmi w polu szumią kłosa.
Wiatr mu nuci kołysankę do snu spokojnego,
A ziemia otula swego syna wiernego,
Bo nie ma jego grobu, nie możemy dziś położyć na nim kwiatów.
Powiedzcie tu wszyscy: czy zasłużył na to?
Nie! Nie zasłużył na to.
Nad tym dziś boleją nasze serca.
Czy była potrzebna jego śmierć męczeńska?
Pragnął, by między nami była zawsze zgoda,
Ale czy spotkała go za to nagroda?
Łzy rozpacz tu już dziś nie pomogą.
Niech jego śmierć będzie dla pokoleń przestrogą.
O kim tu dziś mówię?
Wszyscy go tutaj pamiętają.
Jest to wspomnienie o bohaterze Basaju.

CZEŚĆ I CHWAŁA BOHATEROM

Spis ilustracji

Zdjęcie 1 Pluton dowodzenia Kwatery Głównej batalionu „Rysia”.....	4
Zdjęcie 2 Komenda Obwodu Batalionów Chłopskich jako drugi od lewej siedzi Kazimierz Lancmański”Żuraw” trzeci Stanisław Basaj „Ryś” , czwarty Bronisław Sowiński „Stepkowski”. Stoi trzeci od prawej Aleksy Nowak „Gleba”, z-ca komendanta BCH	6
Zdjęcie 3 Szlak bojowy i batalionu oddziałów hrubieszowskich BCH „RYSIA”.....	8
Zdjęcie 4 Budynek Milicji Obywatelskiej w którym został pojmany Stanisław Basaj oraz zostało zamordowanych 17 funkcjonariuszy MO oraz 28 cywili . Wygląd budynku na dzień dzisiejszy	10
Zdjęcie 5 Tablica umiejscowiona na dawnym budynku Szkoły Podstawowej w Małkowie..	11
Zdjęcie 6 Tablica pamiątkowa w m. Małków informują iż w dniu 14.02.1944 na polach Zabłocia-Górki partyzancki oddział „Rysia” stoczył całodzienną bitwę z przeważającymi siłami SS i Żandarmerii Niemieckiej	12
Zdjęcie 7 Tablica pamiątkowa płk Stanisława Basaja w kościele parafialnym pw. Najświętszej Maryi Panny w Kryłowie odsłonięta w 1992 r.	12
Zdjęcie 8 Pomnik w Kryłowie odrestaurowany w 2005r. o osobach które zginęły 25.03.1945r. z rąk sotni UPA w tym Stanisław Basaj – RYŚ.....	13
Zdjęcie 9 Mural Stanisława Basaja „Rysia” oraz Henryka Dobrzańskiego „Hubala” na budynku szkoły podstawowej nr. 2 im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Hrubieszowie .	13
Zdjęcie 10 Stanisław Basaj z córką Kamilą	15

Bibliografia :

Opracowania

1. Ziembikiewicz Z., W partyzantce u Rysia, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza Warszawa 1978
2. Jaroszyński W., Kłembukowski B., Tokarczuk E., Łuny nad Huczwą i Bugiem. Walki Oddziałów AK i BCh w Obwodzie Hrubieszowskim w latach 1939-1944, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Zamość, ATTYLA Zamość 1992, wznowienie 2020
3. Gmitruk J., Mańkowski Z., Chłopi w obronie Zamojszczyzny, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza Warszawa 1985
4. Markiewicz J. , Nie dali ziemi skąd nasz ród, Wydawnictwo Lubelskie Lublin 1967

5. Józwiakowski J., Armia Krajowa na Zamojszczyźnie cz. 1 , 2 , ATTYLA Zamość 2021
6. Wójtowicz L., Wózkiem do nieba, NORBERTINUM Lublin 2015

Źródła internetowe

<https://bohdanpietka.wordpress.com/2019/01/27/czym-zawinil-stanislaw-basaj-rys/>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Bataliony_Ch%C5%82opskie

<https://bohdanpietka.wordpress.com/2019/01/27/czym-zawinil-stanislaw-basaj-rys/>

<https://www.kronikatygodnia.pl/artykul/39679,historia-na-tropie-stanislawa-basaja-rysia-czy-zagadka-zostanie-rozwiazana>